

М. П. Ничипорук,
студентка Житомирського державного університету
імені Івана Франка

(науковий керівник: к. ф. н., доцент Г. І. Гримашевич)

НОМІНАЦІЯ ОСОБИ В РОМАНІ ВАСИЛЯ ШКЛЯРА «ЧОРНЕ СОНЦЕ»

Сучасні художні твори українських письменників наповнені, безперечно, іменами різного походження. Дослідження семантичного поля номінації особи є дуже важливою базою для ознайомлення номінаційної сфери кожної мови.

Лінгвісти завжди цікавилися лексичною номінацією як процесом, оскільки вважали, що розкриття його функціонування «сприяє глибшому розумінню ролі людського фактора в мові, розкриттю функціональної взаємодії всіх ділянок системи і структури мови» [5, с. 13].

Відомо, що термін «номінація» походить від лат. *Nomination* – найменування. В енциклопедії «Українська мова» вміщено такі визначення:

- творення і надання назв пізнаним і вичленованим фрагментам дійсності, тобто встановлення відношень позначального і позначуваного між певною мовною одиницею і відповідним предметом;
- результат цього процесу, тобто сама назва;
- називання як використання вже готових найменувань у процесі мовленнєвих актів [3, с. 417].

Історія дослідження власних імен бере свій початок ще з часів, коли античні мислителі розцінювали імена з позиції їхньої семантики та способів використання [1]. Саме Аристотель уперше описав уживання власних назв з естетичним наміром.

Окреслюючи поняття про власні назви, оперуємо терміном «ономастика». Андрій Зубко у статті «Українська ономастика: здобутки та проблеми» подає таке визначення: «Ономастика (від грецького *ONOMA* – ім'я, назва) – спеціальна історична дисципліна, що вивчає власні імена, їх функціонування в мові й суспільстві, закономірності їх утворення, розвитку та постійних перетворень» [2, с. 1].

Упродовж останніх десятиріч в Україні почали активно досліджувати знімні класи слів. Регулярно видають різноманітні довідки власних імен: Н. Дзятківська «Власні імена людей», Л. Масенко «Українські імена та прізвища», Г. Півторак «Власні імена людей у Київській Русі» та ін.

У складі сучасних імен дослідники виокремлюють кілька шарів:

- Імена християнського календаря.
- Давньоруські: *Всеволод, Володимир, Людмила*.
- Скандинавські: *Ігор, Ольга, Олег*.
- Імена, запозичені із західносл. та південносл. мов: *Власта, Ванда, Квітослава*.
- Нові імена, які почали з'являтися після революції 1917 року: *Воля, Октябриня, Іскра*.

- Індивідуальні імена-новотвори, які виникають у колі тієї чи тієї родини.

- Імена, запозичені із західноєвропейських мов на кшталт *Альберт, Елеонора, Вільгельм* [6].

Підбір власних назв у творах є чи не найважливішою умовою вдалого твору. Ім'я повинно бути влучним, характеризувати його носія й пасувати до повноцінного образу.

Іноді письменники можуть довго обирати імена своїм героям, адже хочуть, аби характери, образи їхніх персонажів гармонійно поєднувалися з іменами. Василь Шкляр не виняток. Він вдало оперує власними іменами, використовуючи не лише власне українські, а й західноєвропейські назви.

Василь Шкляр – український письменник, політично-громадський діяч. Його без перебільшення називають «батьком українського бестселера». Серед його найвідоміших творів – «Маруся», «Чорний ворон», «Кров кажана», «Чорне сонце».

Об'єктом нашого дослідження є роман Василя Шкляра «Чорне сонце», який багатий на онімну та апелятивну лексику на позначення осіб.

У творі репрезентовано онімну лексику, із-поміж якої – близько 40 назв особових чоловічих імен: *Захарій, Микола, Гнат, Грицько, Петро, Володимир, Андрій, Михайло, Трохим, Свирид, Ілько, Максим, Юхим, Вілен, Степан, Тарас, Омелян, Кіндрат, Санько, Тимофій, Іван, Геннадій, Семен, Кирило, Яків, Гордій, Григорій, Юрій, Євген, Назар, Олег, Гриць*.

Щодо генези виокремлюємо імена

Грецького походження:

Петро – грецьк. «скеля», «камінь» [4]: «Петро – чоловік грамотний, знає, що каже» [7].

Андрій – грецьк. «мужній, хоробрий» [4]: «Андрій знов глибоко затягнувся, випустив дим цього разу кільцем...» [7].

Василь – грецьк. «царський» [4]: «Василь нахилився до плитки, притримуючи воружко чуба...» [7].

Геннадій – грецьк. «благородний», «шляхетний» [4]: «—До роботи, до роботи ставаймо!» – скомандував Геннадій Петрович.

Кіндрат – грецьк. «чотирикутний, квадратний» [4]: «Кіндрат Павлович теж дивився на птаха і все ще усміхався...» [7].

Захарій – грецьк. «Божа пам'ять» [4]: «Захарій Скоробагатько, такого-то числа одержав від музею...» [7].

Михайло – грецьк. «рівний Богові» [4]: «Михайло сміється, він зовсім не дивується з такого несусвітнього кота» [7].

Латинського походження:

Гнат – лат. «вогненний» [4]: «Не можна сказати, що Гнат Кириченко був аж надто безстрашним у своїх розмовах...» [7].

Омелян – лат. «суперник, учасник змагань» [4]: «Із самим Омеляном Райченком – знаменитим режисером...» [7].

Максим – лат. «найбільший» [4]: «Так, мона сказати. Максим Горький» [7].

Давньоєврейського походження:

Іван – давньоєвр. «Божа благодать» [4]: «На що вже наш декан Іван Мокійович Коритко, чоловік плохий, як віл, і той розкричався після першої сесії...» [7].

Ілько – давньоєвр. «мій Бог – Ягве» [4]: «Ілько Цвик обережно, але щільненько причинив за собою важезні двері і став у порозі» [7].

Слов'янського походження:

Володимир – слов. «володар світу» [4]

У творі відзначаємо близько 25 жіночих імен: Тетяна, Килина, Гандзя, Мелашка, Марфина, Надія, Зоя, Алла, Поліна, Людмила, Ірина, Дарина, Ніна, Емма, Яна, Жанна, Голька, Юльця, Марія, Шура, Прісенька, Мотря, Аграфена, Евженя, Неля.

Грецького походження:

Алла – грецьк. «інша, друга, наступна» [4].

Ірина – грецьк. «мир, спокій» [4].

Мелашка – грецьк. «чорна, темна»[4]: «Мелашка – єдина, хто чув його душу як свою, ніколи не кинула йому колючого слова» [7].

Латинського походження:

Аграфена(Агрипина) – лат. «вперед ногами»[4]: «...два букети червоних для Фени Степанівни і Аграфени Семенівни» [7].

Килина – лат. «як орлиця» [4]: «Жінка його Килина, скупа і сварлива, аж у долоні сплеснула»[7].

Мотря – лат. «поважна заміжня жінка» [4]: «Ще, може, покоївка Мотря, але то вже залежатиме від актриси» [7].

Слов'янського походження:

Дарина – слов. «дарована»[4].

Надія – слов. «надійна, міцна» [4]: «Надія була хіба що на поштаря Михайла, але надія квола...»[7]

Неля – слов. «нова, молода» [4]: «А ти случайно не родственик Нелі Штепи?» [7].

Давньоєврейського походження:

Гандзя (Ганна) – давньоєвр. «милостивий» [4]: «Найдужче ж старалася Гандзя Пшичка...» [7].

Марія – давньоєвр. «настирливий»[4]: «...і тітка Марія досі не можуть нахвалитися невісткою...» [7].

Отже, проблеми онімної номінації особи давно цікавили лінгвістів, про що свідчить велика кількість опублікованих статей. Оніми в романі Василя Шкляра «Чорне сонце» є цікавим матеріалом для наукового дослідження. Загалом, досліджуючи власні особові назви, ми виявили функціонування у творі близько 40 чоловічих та 25 жіночих. Використання зазначених вище імен мають стилістично-художнє значення, а також виконують характеристичну, хронотопічну, локалізаційну, експресивну функції.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ

1. Авакумов О. В. Ономастика України першого тисячоліття нашої ери. Київ : Наукова думка, 1992. 283 с.

2. Зубко А. М. Українська ономастика: здобутки і проблеми. *Спеціальні історичні дисципліни: питання теорії та методики*. 2007. № 15. С. 262–281.
3. Русанівський В. М. Українська мова : енциклопедія. Київ : «Укр. енциклопедія» ім. М. П. Бажана, 2002. 820 с.
4. Скрипник Л. Г., Дзятківська Н. П. Власні імена людей. Київ, 2005. 334 с.
5. Уфимцева А. А., Азнаурова Э. С., Кубрякова Е. С. Языковая номинация. Наука, 1997. 360 с.
6. Чучка П. П. Антропонімія Закарпаття. Ужгород, 2008. 671 с.
7. Шкляр В. М. Чорне сонце. Київ : «Книжк. клуб «Клуб Сімейного Дозвілля», 2018. 304 с. URL: <https://www.rulit.me/books/chorne-sonce-zbirnik-read-419490-13.html> (дата звернення: 20.04.2022).